

## **Mishpatim – Exodus 21:1 – 24:18**

### **Aliyah 2 – Exodus 21:20 – 22:3**

In dit gedeelte komen allerlei goede wetten naar voren, die het leven van het volk Israël in het Beloofde Land moesten reguleren. Het gaat hierbij om wetten over diefstal en doodslag. De Thora werd dan ook als grondwet gebruikt door de Israëlieten. Als we ons afvragen waarom de Thora soms zo in detail treedt, dan is dat met het oog op de **rechtsspraak**. Rechters moesten juiste beslissingen kunnen maken over de strafmaat. Laten we de regels eerst even langslopen, voordat we lessen hieruit trekken.

De eerste regel in dit gedeelte gaat over het doodslaan van een slaaf of slavin. Het kon voorkomen dat harde eigenaren hun slaven of slavinnen sloegen, wanneer zij niet gehoorzaamden. Nu is slavernij al **geen ideale situatie** en ook het slaan van slaven behoort natuurlijk niet tot het ideaal van God. God sluit echter aan bij waar het volk zit en geeft regels om de narijheid binnen de perken te houden. Wanneer er letsel of overlijden volgt op het slaan, kunnen de rechters de eigenaar een straf opleggen. Dit zorgt ervoor dat eigenaren voorzichtig met hun slaven om zullen gaan.

De strafmaat op het doodslaan van een slaaf of slavin wordt hier niet vermeld. Het is vrij logisch om aan te nemen dat hier **een leven voor een leven** geëist werd, omdat dat enkele verzen later als strafmaat gesteld wordt, bij het per ongeluk doden van een vrouw bij een vechtpartij. De strafmaat was bij slaven en slavinnen altijd lager dan bij vrije personen, maar in dit geval werd de slaaf met opzet geslagen, waardoor de misdaad groter is, dan bij het per ongeluk doden van een persoon. De Joodse geleerde *Rashi* stelt dat de heer van de slaaf in dit geval door onthoofding moest worden omgebracht. Dit was de minst zware doodstraf, die werd toegepast.

Deze doodstraf werd alleen opgelegd, wanneer de slaaf of slavin **dezelfde dag nog overleed**. Als er een volle dag overheen ging, voordat de slaaf of slavin kwam te overlijden, werd de heer niet ter dood gebracht. Dan begonnen namelijk ook andere factoren een steeds grotere rol te spelen bij het overlijden van de bewuste slaaf of slavin. Mogelijk was het zelfs zo dat de slaaf in staat moest zijn om tijdens deze dag overeind te staan, voordat de heer vrijuit ging voor de dood van zijn slaaf. In het Hebreeuws wordt namelijk het woordje *ja'amod* gebruikt voor 'overleven'. Letterlijk betekent dit woord: 'hij zal staan'.

Dan de regels voor verwondingen. In het geval van vrije personen geldt het principe van **gelijke terugbetaling**: een leven voor een leven, een tand voor een tand, een wond voor een wond, etc. In het geval van slaven gold dit principe niet. Als er bij een slaaf of slavin een oog of tand werd beschadigd, dan moest deze in **vrijheid** weggezonden worden, in ruil voor het beschadigde lichaamsdeel. Alleen het oog en de tand worden hier genoemd en niet de wonden of kneuzingen. Hieruit kunnen we afleiden dat slaven alleen vrijuit gingen, als zij blijvende schade opliepen.

Vervolgens treffen we regels aan over de stotende os. Als iemands os iemand doodt, dan zal de os daarvoor gestenigd worden. Wanneer de eigenaar **wist** dat zijn os **de neiging had om te stoten**, dan zal de eigenaar ook ter dood gebracht worden, tenzij hem de mogelijkheid tot afkoping van zijn leven wordt gegeven door de rechters. Dan wist hij kennelijk van het gevaar, dat zijn os vormde en heeft hij daar niet voldoende veiligheidsmaatregelen voor genomen. Hij is daarmee schuldig aan de dood van de persoon in kwestie. Maar als de os niet eerder aan het stoten was, dan gaat de eigenaar vrijuit. Hij kan er dan niets aan doen, dat de bewuste persoon gedood werd door zijn os.

Deze regel kan **breder toegepast** worden, dan op de os alleen. Als jij weet dat jouw auto soms rare kuren vertoont en je laat daar niets aan doen, dan ben je volgens de Thora schuldig, wanneer jij daardoor iemand aanrijdt. Wanneer het mankement voor het eerst opduikt en je rijdt meteen iemand aan, dan kun je daarvoor niet aansprakelijk worden gehouden, volgens de Thora.

In de Talmud wordt hier nog uitgebreid over verder geredeneerd. Daar komen vragen aan bod als: hoe vaak moet een os hebben gestoten, voordat hij als 'stotende os' kan worden gekenmerkt? En welke veiligheidsmaatregelen moet een eigenaar naar aanleiding daarvan treffen om vrijuit te gaan? Om concrete rechtszaken hierin te kunnen beoordelen, is verdere **wetsdiscussie** nodig...

Wanneer iemand schuldig is aan het doodgaan van **andermans dier**, dan moet hij dit dier vergoeden en krijgt hij het dode dier mee, waarschijnlijk om het op te eten of de huid nog te gebruiken, etc. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer iemand zijn put niet toegedekt had en andermans dier valt daarin. Wanneer iemand het dier van een ander per ongeluk doodt, dan moet er een levend dier van die persoon verkocht worden en wordt het geld over beide betrokken personen verdeeld. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer iemand de os van zijn naaste slaat (om het voort drijven), waarbij het dier komt te overlijden.

In Exodus 21:37 en 22:3 gaat het over **diefstal**. Als het gestolen item wordt gevonden bij de dief, dan zal de dief het gestolen item **dubbel vergoeden**. Maar als een gestolen os of schaap is verkocht of geslacht, dan zal een os vijfvoudig vergoed worden en een schaap viervoudig. Over het waarom van deze **vier- en vijfvoudige vergoeding** is veel debat geweest binnen de Joodse traditie. Waarom wordt het slachten of verkopen van dieren zo zwaar gerekend? Eén van de antwoorden daarop is, dat de dief verschillende misstappen maakt in het proces. De dief steelt niet alleen, maar slacht of verkoopt het ook nog, terwijl het niet van hem was. Verder denk ik dat een eigenaar aan de bewuste os of het bewuste schaap gehecht kan zijn geweest. Wanneer deze dan niet meer teruggegeven kan worden, is er emotionele schade aangericht.

Waarom de os dan vijfvoudig en het schaap viervoudig? Eén van de antwoorden is dat de os ook werd gebruikt om werk mee te verrichten, zoals het trekken van een ploeg, maar het schaap niet. De os liep misschien wel heel goed in het span, dat hij vormde met een andere os van de eigenaar. Een ander antwoord dat gegeven wordt, is dat ossen makkelijker te stelen waren, omdat zij in grotere velden graasden. De strafmaat moest dus hoger zijn om diefstal te voorkomen.

In dit stuk staat ook een regel over het **doodslaan van een inbreker**. Wanneer iemand een dief op heterdaad betrapt en hem daarbij doodslaat, gaat de doodslager vrijuit. Maar wanneer de zon over hem op is gegaan en hij slaat de dief dan dood, zal de doodslager niet vrijuit gaan. Dit kan verschillende dingen betekenen. Enerzijds kan dit betekenen dat wanneer een dief bij jou heeft ingebroken en jij de **volgende dag** naar hem toegaat en hem doodslaat, dat je dan schuldig bent. Anderzijds kan dit betekenen dat wanneer er op **klaarlichte dag** bij jou ingebroken wordt en je slaat de inbreker dood, dat je dan schuldig bent. Overdag is de noodzaak tot doodslag namelijk lager, omdat je makkelijker kunt zien wat er gebeurt en je makkelijker hulp kunt halen. Verder is de kans op een misverstand groter, omdat mensen overdag per ongeluk bij je binnen kunnen komen wandelen. Dan moeten zij niet het risico lopen om doodgeslagen te worden.

We mogen ervan uitgaan dat de strafmaat op het doodslaan van een inbreker de **doodstraf** is geweest. De strafmaat wordt hier niet expliciet benoemd. Exodus 22:2b gaat namelijk niet over de doodslager, maar over de dief. Als hij op heterdaad betrapt wordt en het kennelijk overleefd, dan zal hij betalen voor zijn diefstal. Dit is het tweevoudige van wat hij gestolen had, volgens vers 3. Als hij niet kan betalen, zal hij verkocht worden als slaaf voor zijn diefstal.

Dit is een heel stel regels om het leven in het Beloofde Land te reguleren. Deze regels laten **Gods wijsheid** zien. Hoewel ze onder heel andere omstandigheden werden gegeven, kunnen we toch wel dingen van deze regels leren. Als we bijvoorbeeld kijken naar de wetten over diefstal, dan is de straf duidelijk in overeenstemming met de misdaad. Het gestolene moet dubbel (of vier- of vijfvoudig) vergoed worden. **De strafmaat groeit dus mee met de misdaad**. Wanneer iemand veel steelt, moet hij veel vergoeden. Wanneer iemand weinig steelt, moet hij weinig vergoeden. Als we dit vergelijken met de boetes in de Nederlandse rechtsspraak, dan zien we het verschil. De boetes op diefstal in Nederland zijn niet evenredig aan de hoeveelheid gestolen spullen. Of je nu veel of weinig steelt, het kan je dezelfde boete opleveren.

Dit laat zien dat wij in boetes of straffen denken, die losstaan van de misstap. Eigenlijk is dit een stuk **manipulatie**: we willen angst inboezemen met een straf, om misdaden te voorkomen. In de huidige *aliyah* zien we dat alle straffen bij de misdaad passen. Ze komen niet uit de lucht vallen, maar zijn **een logisch gevolg** van de misstappen. Eigenlijk confronteren zij de dader met de gevolgen van zijn of haar gedrag, meer dan dat er een straf gegeven wordt om angst in te boezemen.

Je zou dit haast kunnen scharen onder een stuk **positive parenting**. Bij deze opvoedstijl wordt gekozen om kinderen als gelijken te behandelen en niet door straffen te manipuleren om het juiste te doen. Er zijn wel regels en er kunnen consequenties aan gedrag verbonden worden, maar die moeten zoveel mogelijk een logisch gevolg zijn van de daden van het kind. Als het kind zijn beker omgooit, dan stuur je het niet naar bed, maar dan laat je het kind de rommel zelf opruimen, voordat het weer kan gaan spelen bijvoorbeeld. Zo zien we ook in de huidige *aliyah* dat de terugbetaling altijd met de misdaad te maken heeft. Het is een logisch gevolg van de misdaad zelf.

Waar velen op afhaken is de het voorkomen van de **doodstraf** in de Bijbel. Meestal is het bezwaar dat de doodstraf niet menselijk is en geen respect voor het leven toont. In onze maatschappij voelt het te heftig om de doodstraf uit te voeren. Er zijn ook wel andere argumenten, zoals de onomkeerbaarheid van de doodstraf en de mogelijkheid van vergissingen in het rechtsproces. Toch is vaak het achterliggende gevoel, dat de doodstraf niet meer van deze tijd is, omdat het te heftig is en het leven niet respecteert.

Hier kan tegenin gebracht worden dat de **afwezigheid van de doodstraf** het leven juist niet respecteert. Kennelijk kunnen mensen een leven van iemand nemen en daar met een gevangenisstraf vanaf komen. Daar spreekt **geen respect voor het leven** uit. Als we het genomen leven daadwerkelijk op waarde zouden schatten, dan zouden we beseffen dat er een leven voor een leven gegeven moet worden. Anders is het leven van het slachtoffer niet veel waard binnen het rechtssysteem. Onder de noemer van menslievendheid worden soms dingen doorgevoerd, die rechtstreeks tegen de menselijke waardigheid ingaan. De Bijbel leert ons om het leven hoog te waarderen.

Uit de Bijbel weten we dat **God** eens naar deze wereld toe zal komen **om iedereen te oordelen**. Dit zal Hij zonder partijdigheid doen, volgens 1 Petrus 1:17: *en als u Hem als Vader aanroept Die zonder aanzien des persoons naar ieders werk oordeelt, wandel dan in de vreze van de Heer, gedurende de tijd van uw vreemdelingschap* en Hebrëeën 4:13: *En er is geen schepsel onzichtbaar voor Hem, maar alles ligt naakt en ontbloot voor de ogen van Hem aan Wie wij rekenschap hebben af te leggen*. We mogen weten dat God ons zal oordelen naar goede maatstaven en wetten. Yeshua's bloed zal de doorslag geven voor onze redding, maar ook onze levenswandel zal beoordeeld worden. De vraag zal zijn: hebben wij vrucht gedragen naar de verlossing, die Yeshua ons gaf door zijn bloed? **Wat we zaaien, zullen we ook weer oogsten**, volgens Galaten 6:7. Dat is wat ook de huidige *parshah* ons onderwijst. Dit Bijbelgedeelte is relevant, ook voor christenen.

Nu weten we dat Yeshua ook andere dingen gezegd heeft naar aanleiding van de huidige *aliyah*. In Mattheüs 5:38-41 zei Hij: *U hebt gehoord dat er gezegd is: Oog voor oog en tand voor tand. Ik zeg u echter dat u geen weerstand moet bieden aan de boze; maar wie u op de rechterwang slaat, keer hem ook de andere toe; en als iemand u voor het gerecht wil dagen en uw onderkleding nemen, geef hem dan ook het bovenkleed; en wie u zal dwingen één mijl te gaan, ga er twee met hem*.

In dit gedeelte lijkt het erop dat Yeshua de regels van de Thora verandert. Er moet geen oog meer voor een oog gevraagd worden, maar we moeten de andere wang toekeren. Dat is echter niet wat Yeshua hier onderwijst. Voor het **gerechtshof** blijven dezelfde regels van kracht. Yeshua heeft immers kort daarvoor nog gezegd, dat Hij niet was gekomen om de wet af te schaffen. Iedere tittel en jota zou van kracht blijven en moest onderwezen worden. Het Joodse gerechtshof moest de Thoraregels blijven hanteren.

Yeshua heeft het hier dan ook niet over de Thora en het gerechtshof, maar Hij heeft het over de **persoonlijke houding** van de gelovigen in het leven. Hij zegt hier eigenlijk dat het beter is om het gerechtshof zoveel mogelijk te vermijden. Probeer jezelf zoveel mogelijk welwillend op te stellen naar je medemens, zodat je helemaal niet naar de

rechtbank hoeft te gaan en de regels van de Thora helemaal niet toegepast hoeven te worden op de situatie.

Ditzelfde heeft Paulus ook onderwezen, toen hij in 1 Korinthe 6 schreef dat gelovigen hun zaken **niet naar de rechtbanken** moeten brengen. Hij schreef hen dat zij in staat zouden moeten zijn om hun geschillen zelf bij te leggen. Hij vroeg zich af waarom gelovigen niet liever onrecht lijden en benadeeld worden, dan dat zij hun zaken aanhangig maken bij aardse rechtbanken. We kunnen onze rechtszaken met een gerust hart aan God Zelf overlaten. Hier op aarde hoeven we niet steeds op onze rechten te staan.

Yeshua schrijft over het toekeren van **de andere wang**, het geven van het bovenkleed en het gaan van de tweede mijl. Hiermee leert Hij zijn leerlingen, dat zij niet op hun rechten moeten staan, maar dat zij het kwade moeten overwinnen door het goede. Wees welwillend naar je tegenstanders.

Nu kan dit gedeelte iets heel verkeerds uitwerken. Het is goed om te beseffen dat er twee manieren zijn van onze **rechten opgeven**. De eerste manier is **vanuit zwakte**. Dan laat je over je heen lopen. Je bent een *people pleaser* en wilt het perse goed hebben met iedereen. Je eigen rechten cijfer je daarbij weg. Manipulerende mensen kunnen hier uitstekend gebruik van maken en kunnen hun slechte acties maar blijven voortzetten in jouw leven. Dat is een heel **ongezonde manier** van de andere wang toekeren. Het is juist goed om je grenzen te leren kennen en te leren stellen. Je mag er zijn en je hebt recht op je eigen leefruimte, want je bent een geliefd kind van de Vader. Je hebt de roeping om goed voor jezelf te zorgen, in zoverre dat binnen jouw macht ligt.

De tweede manier is **vanuit kracht**. Je weet wie je bent en waar je voor staat. Je weet wat je grenzen en rechten zijn. Je bent niet bang voor de confrontatie met mensen. Juist daarom ben je in staat om de keuze te maken om je rechten op te geven. Je bent in staat om het onvolwassen en slechte gedrag van anderen niet met gelijke munt terug te betalen. Als anderen jou op de wang slaan om jou te vernederen, keer je hen rustig je andere wang toe, omdat jouw eer niet van hen afhankelijk is. Als anderen jouw kleding proberen te stelen, dan geef je dat rustig weg, omdat je weet dat de hemelse Vader jou kleding zal geven. Als anderen jou dwingen een kilometer met hen te wandelen, dan ga je er rustig twee mee, omdat je sterk genoeg daarvoor bent.

Deze acties zijn goedbeschouwd ook **geen toegeven aan het kwaad**. Deze acties zullen de ander **beschaamd** laten staan. Het is het sterkste antwoord dat je hebt tegen onvolwassen en slecht gedrag. Het gedrag wordt uitvergroot door jouw antwoord en de ander zal beschaamd staan. Hiermee zal al snel een einde komen aan dit soort kwaad, al kan dit tijdelijk de woede van de ander wel op laten laaien.

Deze aanwijzingen van Yeshua gaan dan ook over zaken, die **openlijk** plaatsvinden, in het **algemeen sociaal verkeer**. Het spreekt haast voor zich dat deze aanwijzingen niet opgaan in het geval van georganiseerde misdaad, terreur, onderdrukking, etc. Daarvan zeggen we niet: 'Welkom! Loop maar over ons heen! Hier staan onze spullen!' Nee, we hebben de roeping om ons daartegen te wapenen, ter wille van onszelf en anderen.

Deze regels van Yeshua kunnen we ook **nooit aan een ander opleggen**. Het gaat om een houding vanuit innerlijke kracht. Het is een keuze, die wij zelf maken, omdat Gods Geest ons daar sterk genoeg voor heeft gemaakt. Als het op anderen aankomt, hebben wij de roeping om voor de eer, het bezit en de veiligheid van anderen op te komen. Wij mogen **niet wegkijken van onrecht** en onze ogen daarvoor sluiten. En als het nodig is, zullen daar zelfs rechtszaken voor gevoerd moeten worden.

In de Bergrede **verdiept Yeshua de Thora**. Hij laat ons zien dat de Thora tekortschiet, als het aankomt op het persoonlijke leven met God. De Thora kan ons geestelijk niet redden. En onze gerechtigheid moet veel meer zijn, dan in de Thora wordt beschreven. Op dit punt gingen de Farizeeën en Schriftgeleerden de mist in. Zij dachten door middel van de Thora Gods goedkeuring en de zaligheid te kunnen verdienen. De Thora is daar helemaal niet voor bedoeld. De Thora is slechts de **grondwet, de uiterlijke maatstaf**, waarmee het sociale leven binnen de perken gehouden kan worden. De Thora kan ons geen leven geven en kan ons zelfs niet beoordelen op onze geestelijke staat. Daarvoor is de Thora niet toereikend en niet bedoeld. De Thora geeft slechts de algemene kaders weer.

Yeshua onderwijst ons dat **God ons hart verlangt**. Dit gaat veel verder dan het houden van de regels van de Thora. Dit gaat ook veel verder dan religieuze bezigheden en goede daden. God verlangt ernaar dat we tot **geestelijke volwassenheid** komen. Dat we leren begrijpen wie we zijn, als geliefde kinderen van God. Dat we zo sterk worden, dat we onze eigen rechten los durven en kunnen laten. Dat we leren om de onderste weg te gaan en waar nodig zelfs ons leven te geven voor God en de naaste. God wil niets liever dan dat zijn volmaakte liefde in ons woont en gestalte krijgt.

Yeshua Zelf heeft die weg bij uitstek uitgeleefd. Hij vroeg geen oog voor oog of tand voor tand. Nee, Hij gaf deze juist vrijwillig voor ons in de plaats. Hij vervulde de eis van de wet. Waar wij Hem sloegen, verdroeg Hij onze slagen, om ons vrij te kopen van slagen. Waar wij Hem bespotten, verdroeg Hij onze spot, om ons met eer te overladen. Waar wij Hem hebben gedood, **gaf Hij vrijwillig zijn leven**, zodat wij niet meer gedood hoeven te worden. Ja, er is oog voor oog en tand voor tand. Die heeft Yeshua voor ons gegeven. Hij alleen had het recht om dit van ons te eisen, maar Hij gaf Zichzelf juist weg. Wat een wonder! Dat verdient onze navolging...

Wat hebben we nu geleerd?

1. De Thora is er met het oog op de rechtsspraak
2. Zorg dat jouw spullen en dieren niet onveilig voor anderen zijn
3. Een straf kan het best een logisch gevolg van de misdaad zijn
4. Vermijd het gebruik van straffen als manipulatiemiddel
5. De doodstraf is een teken van respect voor het leven
6. God zal ons naar onze daden oordelen (naar de principes van de Thora)
7. God vraagt veel meer van ons, namelijk liefde en geestelijke volwassenheid
8. Yeshua vraagt ons onze rechten op te geven, vanuit innerlijke kracht, niet zwakte
9. Yeshua gaf vrijwillig zijn leven en nodigt ons uit Hem daarin na te volgen